**Yazıların Cumhuriyeti**

Vefa Taşdelen

## 1

Dergiler, bir ülkedeki, tarihsel, kültürel, bilimsel, felsefi zenginliğinin ürünü olarak ortaya çıkarlar; zihinsel, duygusal ve eğitimsel olgunlaşmanın meyvesi olarak boy gösterirler. Yalnız anakentlerdeki değil, illerdeki, ilçelerdeki dergiler de yaşayan kültürü yansıtırlar. Çıktığı yere bakılmaksızın, bu dergilerin edebiyatı, sanatı, kültürü, düşünceyi, entelektüel yaşamı destekleyip geliştirdiklerini söylemek doğru olur. Büyük kentlerde öbeklenen büyük dergiler, tüm ülkeye seslenirler. Fikirlerin, sanat anlayışlarının öncülüğünü yaparlar. Usta kalemleriyle sanat ve edebiyat ürünlerinin ortaya çıkmasına katkı sağlarlar. Anakentlerin dışında da dergiler yayınlanır. Onlar da, doğaları ve içerikleri gereği tüm ülkeye, hatta tüm dünyaya seslenirler. Ancak imkânları dar olduğundan ulaştıkları okuyucu kitlesi sınırlıdır. Taşra dergileri, içinde bulundukları zor koşullara karşın, önemli bir görev üstlenirler. Doğadaki her canlının varlık hiyerarşisi içinde bir iş yapması ve varlık dokusu içinde bir yerinin olması gibi, taşra dergilerinin de kültür nakşının işlenmesinde önemli görevleri vardır. Bir bakıma eğitimin, edebiyatın, sanatın ve felsefenin kılcal damarlarıdır onlar. Hayatı ve canlılığı, bedenin en uç noktalarına kadar taşıyarak sağladıkları entelektüel birikimi, enerji ve esenliği, organizmanın bütününe yayarlar. Böylece bünyede sağlıklı bir işleyişin oluşmasına katkıda bulunurlar. Ormanlar, nasıl ki bir ülkenin akciğeri ise, dergiler de öylece o ülkenin gören gözü, düşünen kafası, hisseden yüreği ve dengeleyen vicdanıdır.

"Edebiyat dergisi nedir?" sorusuna geçmeden önce, bu sorunun anlamına bir göz atalım: Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, edebiyat dergisinin anlamı nedir, diye sormaktır. Yapılan iş ve üretilen eser üzerinde konuşmak ve düşünmek istemektir, bu konuda bir söylem oluşturmak istemektir. Yapılan işin anlamını üretmek, böylece yeni bir üretim içine girmektir. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, eserin ve ürünün dışında, eser ve ürün hakkında yeni bir varlık alanı oluşturmaktır. Eserin anlamını çoğaltıp zenginleşmesine katkıda bulunmaktır. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, çabanın yalnız bir eser olarak değil, yorum, eleştiri ve kuram olarak da zenginleşmesi, giderek çoğalan bir anlama kavuşması demektir. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak edebiyat dergisini sorunsallaştırmak, oylumunu genişletmek, yapılan iş, üretilen eser üzerine düşünmek demektir. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, edebiyat dergisini niçin çıkarmalıyız, edebiyat dergisinin sanat, kültür ve düşünce dünyasındaki yeri ve anlamı nedir, sorusuna bir cevap aramaktır. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, giderek "edebiyat nedir" sorusuna bir cevap aramaktır. Edebiyat dergisi nedir, diye sormak, edebiyatın kendisini üretiş biçimini merak etmek ve bu konuda bir tartışma açmaktır…

## 2

Dergi, derlenmiş, bir araya getirilmiş olandır. Yazıların cumhuriyetidir. Günümüzde pek kullanılmayan "mecmua", bu cem olmaya, bir araya gelmeye ve toplanmaya doğrudan bir göndermedir. Dergi dediğimiz faaliyet alanı, öncelikle bir tekilliği değil çoğulluğu, soloyu değil koroyu ifade eder. Çoğul yapıyı derleyip toparlayan ve bir araya getiren, "derginin ruhu"dur. Bu ruh, bir sanat anlayışından, bir hissiyattan, bir tutumdan, bir tarzdan, bir üsluptan, bir anlamdan, bir kuramdan, bir felsefeden oluşabileceği gibi bir heyecandan, bir umuttan, bir üretim ve paylaşım isteğinden de oluşabilir. "Edebiyat dergisi nedir?" sorusunu cevaplayabilmek için bu ruha bakmak gerekir.

Bilimsel dergilerde, nesnel ve evrensel ölçütlere uygun bir şekilde yapılan araştırmalara yer verilir. Yayınlanacak makaleler konusunda yetkili kişilerin hakemliğine başvurulur. Bu nedenle sanatın ve edebiyatın öznelliğinden uzak bir üslupla konular ele alınır. Kişisel duygulara, şahsi tepkilere yer verilmez. Makale sahipleri, hislerinden, duygusal ve kişisel tepkilerinden, içsel yaşantılarından değil, nesnel durumlardan söz ederler. Bilimsel dergiler, kişiliğin gizlendiği, konuşanın kendisini belli etmediği, nesnel olarak konuştuğu, öznel olarak sustuğu dergilerdir. Yazar sorusunu sadece kendisi için cevaplamaz, herkes adına cevaplar. Cevabı, kendisini değil, bizi de bağlar. Olguların, nasılsalar öylece tespitini ve tasvirini amaçlarlar. Bilimsel dergilerde, yazar değil nesneler konuşur. İfadeler, farklı anlamlar içermeyecek ve çağrıştırmayacak şekilde "en aza" indirgenir. Sanatsal söyleyişlerden, benzetmelerden, süslü ifadelerden kaçınılır. Anlam, kendisinden "belirli bir şey" anlaşılacak şekilde sınırlanır, tanımlanır.

Edebiyat dergilerinde ise bilimsel dergilerin aksine, yazarın kendisidir konuşan; kendi beğenisi ve bakış açısı öne çıkar. Duygusal yaşantılar, bireysel davranış biçimleri, kimi zaman "tipsellik özelliği" oluşturacak şekilde eserine yansır. Süslü söyleyişlere yer verir yazısında. Yazının varlık nedeni, "güzelleştirilmiş dil"dir çünkü. Varoluşa yönelik estetik bir bilinç taşır, güzellik duygusunu geliştirir, yaşama duygusunu eğitir. Acı bile estetik bir bilinçle temayüz eder, zorluklar bile okuyanda empati oluşturacak bir tarzda ortaya çıkar. Yazar kendi penceresinden seyreder dünyayı, yazısında kendi bakış açısını öne çıkarır. Öznel yaşantılardan, içsel durumlardan, duygusal deneyimlerden söz eder. Bilimsel dergiler nasıl kişi merkezliliği dışarıda bırakarak kendilerini meşrulaştırıyorlarsa, edebiyat dergileri de yazarın dünyasını, öznel deneyimlerini açarak varlıklarını gerekçelendirirler. Bilimsel dergide iyi-kötü, güzel-çirkin, sempatik-antipatik gibi kişisel değerlendirmeler, sevimli, hoş, nazik, itici gibi duygusal yargılar yoktur. Edebiyat dergilerinde ise her zaman kişisel bir tutum, içsel bir tavır söz konusudur. Onlar, bu kişisel değerlendirmeyi yapabilmek için vardırlar bir bakıma. Bilimsel dergi kişiliğin öne çıkmadığı bir dergidir, edebiyat dergisi ise kişiliğin açıldığı, benlik duygusunun geliştiği bir yerdir. Yazar, yazısını kendi bakış açısı çerçevesinde ortaya koyar. Edebiyat dergisi genel olarak bakmaz insanlara, tek tek kişiler, tipler olarak bakar. Ancak bu bakış, magazin dergilerinde olduğu gibi bir "dedikodu" düşkünlüğü olarak değil, sanatsal ve estetik bir değer taşıyacak şekilde ortaya çıkar. Edebiyat dergisinin amacı merak gidermek değildir. O, belirli kişi ve tiplerin yaşantılarından söz etse de, dilde bir varoluşu üretir, güzelleştirilmiş dille estetik bir yaratıcılık ortaya koyar, estetik bir nesne üretir. Bu güzelleştirilmiş dil, bu kurgulanmış varoluş, bu estetik nesne, varoluşa ilişkin kalıcı bir bakış ve bilinçtir. Sıcak gündemden, ekonomik ve politik gelişmelerden etkilense de, bu gelişmelerden bağımsız bir yapıya sahiptir.

Öznel olması, kişisel bir bakış açısı kullanması, şiir, öykü, deneme gibi yazı türlerine yer vermesi, dergiye bir tür kendilik bilinci, bir tür "edebiyat dergisi" bilinci kazandırır. Bu bilinç, açıkça ifade edilmemiş olsa bile derginin sayfalarına açıkça yansır, giderek dergiyi tanımlar. "Edebiyat dergisi olma" bilinci çeşitli maddelerden oluşur. Derginin istikrarlı bir yayın hayatı olması ya da geniş okuyucu kitlelerine hitap etmesi, bu maddeler arasında yer almaz. Zira bir sayı bile yayınlanmış olsa, edebiyat dergisi kendi kimliğini, edebiyat dergisi olma bilincini ve tavrını belli eder. Başlıca edebiyat dergisi nedir, sorusunu cevaplayabilecek

nitelikte olan bu bilinç, estetik ve sanatsal nitelik taşır. Edebiyat ürünlerinde, edebiyat ürünü olma bilinci vardır. Yazılarda ortaya çıkan sanatsal ve estetik duyarlık, edebiyat dergisine kendi tavrını, kendi bakışını, kendi kimliğini kazandırır. Kısaca, edebiyat dergisinin kendisi hakkındaki bilinci, önemli ölçüde ürünün kalitesinde, özenle üretilmiş olmasında, isimlerin yazma sürekliliğinde ve yazarlık bilinci taşımalarında, yazarların şiir, öykü, deneme vb. anlayışlarında, yazı üsluplarında; kısaca yazmayı estetik değerli bir iş olarak görmelerinde ortaya çıkar.

**3**

Edebiyat dergisinin öncelikli işlevi edebiyatı üretmektir. En son, en taze, en yeni ürünleri sergilemesi, edebiyat dergisinin, edebiyatın atan nabzı olduğunu gösterir. Edebiyat dergileri, edebiyatı üreten atölyeler gibidir, her biri edebiyatın lokomotifi durumundadır. Onlara bakarak edebiyatın geleceği hakkında konuşmak mümkündür. En yeni eğilimler, en yeni sanat anlayışları, en son ürünler, kendilerini orada sergilerler. Dergi, dili ve varoluşu işleyerek dönüştüren, ürün haline getiren canlı bir organizmadır. Edebiyatı ürettiği gibi, yazarlık okulu işlevini de görür. Böylece hem yazıyı, hem de yazarı üretir. Yeni yazarların ortaya çıkmasına, insanlara ulaşmasına, kendilerini geliştirip yazı kültürü ve terbiyesi almalarına ön ayak olur. İsimler, ilk önce dergilerde görünür. Dergiler kişilerin kendilerini geliştirdikleri okul gibidir; yazmayı, yayına çıkarmayı orada öğrenirler. Sadece okuma değil, aynı zamanda yazma bilincinin de oluşturulması ve yaygınlaştırılması da edebiyat dergilerinin en temel işlevleri arasında yer alır. Denilebilirse, onlar, sürekli, yarınlara kalacak isimleri denerler. Bu nedenle bir deneme alanı gibidir her birisi. Kişi orada kendisini, kendi gücünü ve potansiyelini dener. Yeterli direnci, sabrı, gayreti ve tutkuyu gösterebilenler geleceğe kalır. Edebiyat dergisi, bu şekilde, kendini üreten bilinci de üretir; edebiyatın bir söz kalabalığı, bir gevezelik biçimi olamadığının tanıklığını da yapar. Bu sayede insanlar, özellikle de gençler, yazmanın özen, emek, bilgi, tecrübe, kültür ve sabır işi olduğunu anlarlar. "Söylediğim her söz, yazdığım her yazı edebiyattır", "Aklıma geleni söylerim, gülden, bülbülden, Leyla'dan söz ederim; acıdan, gönül işlerinden dem vururum, olur." anlayışı ortadan kalkar. Edebiyatın da bir etiği olduğu, bir edep, bir yaşantı, ölçü, ahenk, düzen ve de estetik işi olduğu, söze ve insana saygı işi olduğu, söylemin kaos değil düzen ve güzellik işi olduğu fikri gelişir, olgunlaşır.

Edebiyat dergilerinin bir başka işlevi de üretilen edebiyatın tanınması, araştırılması ve eleştirilmesi konusunda ortaya çıkar. Edebiyat hakkında yapılan araştırmalar, bu dergilerin ana yayın konuları arasında yer alır. Yazıyı ve yazarı ürettikleri gibi, akademik bir hizmet gördükleri de söylenebilir. Sözgelimi, "Orhan Veli'nin Şiirlerindeki İstanbul" konulu bir yazı, edebiyat dergilerinde yayınlanabilecek türden bir yazıdır, ama aynı zamanda akademik bir değer de taşır. Şu halde edebiyat dergileri, edebiyat ürünleri üzerine akademik, sanatsal, felsefi bakışların da yer aldığı dergileridir. Bu bakışların önemi büyüktür. Zira onlar, edebiyat ürünlerini zenginleştirip bu konuda bir birikim sağlarken, edebiyatın kendisi üzerindeki bilincini de geliştirirler, edebiyat geleneğinin oluşmasına da katkı sağlarlar. Bir bakıma edebiyatın felsefesini de yaparlar, edebiyat üretim ve eleştirisine kuramsal bir zemin de hazırlarlar. Bu kuramsal zemin, edebiyat ürününe yön veren bilinci oluşturur, edebiyatın kendi kendine bakmasını sağlar.

Her dergi, kendi ortamı içine doğar, kendi ortamını oluşturur ve geliştirir. Hiçbir dergi, bir diğerinin yerini almaz. Her dergi, tıpkı her bir insan gibi kendi yerinde ve konumunda bulunur, kendi kaderini yaşar. Dergiler birbirlerinin imkânını tüketmez, aksine çoğaltır, birbirlerine ufuk oluşturur. Bir ülkede yayınlanan dergi sayısı, okur ve yazar sasısıyla koşutluk gösterir. Ne kadar çok dergi varsa, o kadar çok okuyucu, ne kadar çok okuyucu varsa o kadar fazla dergi yayınlanıyordur. Yeni bir dergi, yeni bir çevre, yeni bir okuyucu, yeni bir

eleştirici ve yeni bir yazar kitlesi demektir. Yeni bir dergi, yeni bir edebiyat ortamı demektir. Edebiyat ortamı derken, öncelikle edebiyatı üreten, eleştiren, okuyan, alımlayan çevreyi anlarız. Yazıyı, yazarı, yazı bilincini oluşturan dergi, yazının ortamını, çevresini de oluşturur. Edebiyat olayı, bir sanat olayı olarak alımlayıcı olmadan tamamlanmaz. Yazıyı ve yazarı üreten, yazarı yetiştiren dergi, kendi okuyucusunu da yetiştirir, bir okuyucu kitlesi de edinir. Bu okuyucu kitlesi, seçkin bir okuyucu kitlesidir; onu sıradan okur-yazar kitlesinden ayırmak gerekir. Okur-yazarlık bir beceriyi ifade eder. Gazete okurluğu da bu sıradan beceri tipi içinde eyer alır. Hatta ekonomi, politika, magazin dergi okurluğu da sıradan bir okurluk türüdür. Ancak edebiyat, düşünce ve kültür dergisi okurluğunun seçkin bir okurluk türü olduğu söylemek gerekir. Zira burada okumak, aynı zamanda eleştirebilme, yeniden üretebilme, yazabilme ve sorgulayabilme becerisini de ifade eder. Denilebilirse, dergi okuyucusu, aynı zamanda dergi yazarı olma vasfını da gösterir. Edebiyat dergileri bu yönüyle eğitici ve geliştirici bir işlev görürler.

Edebiyat dergileri, birleştirme ve toplama özellikleri ile kültürel ve edebi dağınıklığı birleştirip derginin kimliği altında ürün haline getirirler. Yazma, okuma ve üretme etkinliği, onlarla sistematik bir değer kazanır. Bir süreklilik, süreklilikle birlikte de bir gelenek oluşur. Derginin olmadığı yerde, gerçek anlamda edebiyat, sanat ve kültür de yoktur. Dergiler kan dolaşımını sağlayan damarlar gibidir. Bu dolaşım sayesinde bünye hayatiyet kazanır. Bireyler arasındaki görüş, beğeni ve fikir akışı, dergilerin işlevleri arasındadır. Bu iletişim, önemlidir. Bu sayede entelektüel içe kapanıklığın önüne de geçilmiş, bilinçler arası iletişim ve paylaşım sağlanmış olur. Dergi, bir üretim, eleştiri ve düşünme biçimi olarak, ortak tema ve duyarlıkları geliştirir. Bu açıdan bakıldığında, edebiyat dergisi, her şeyden önce bir özümseme mekanizmasıdır. Bulunduğu ortamı, tarihi ve kültürü; adetleri, yaşantısı, coğrafyası ve olaylarıyla edebiyatın ve sanatın diline dönüştürür, bunu teşvik eder. Oraya estetik bir görünüm kazandırır. Estetik bilinci ve algıyı terbiye eder. Yaşanılan ortamın güzelliklerini ifade etme ve yeniden üretme bilinci kazandırır. Bu güzelliklere yenilerini ekleme, yaşanılan ortamı estetik ve sanatsal bir ortam haline getirme çabası gösterir. Böylece içinde yaşanılan zamanın kültürel ve fiziksel özellikleri, öne çıkan olayları, yaşantıları, bireyler arası ilişkileri, varoluşun biricikliği, edebiyat eserinde yeniden üreme ve ortaya çıkma imkânı bulur. Bu nedenle, edebiyat dergisi kendi zamanının eylemcisi ve üreticisi olduğu gibi, aynı zamanda tanığıdır da. İnsan dünyası şiirle, deneme ve öyküyle, tanıtım ve eleştiri yazılarıyla dergide ifade bulur. Bu nedenle dergi, bir "belge" niteliği taşır; gelecektekilere, onların tanımadığı bir zamandan ve yabancısı oldukları bir dünyadan söz eder.

Edebiyat dergisi sözün ve yazının gezmeye çıkarıldığı, bilincin özgürleşmeye, kendini aşmaya doğru derin nefesler aldığı bir "yeşil alan" gibidir. Orada insan kendi hayalini kurar, kendi meskenini inşa eder, kendi düşlerini gerçekleştirir. Bu alanın sınırı yoktur, yazı gidebildiği yere kadar gider. Tek sınır insanın kendisidir. Kimse yapılan işi, "doğru" ve "yanlış" kavramları ile yaftalamaz. Çünkü onun alanı doğrunun ve yanlışın değil, "deneme"nin, yani hürlüğün alanıdır. Burada doğru ve yanlış, iyi ve kötü gibi değer yargıları değildir konuşan, yalnızca ustalıktır: kim taşını en uzağa fırlatılacak, kim uçurtmasını en yükseğe uçuracak, kim sesini en uzağa duyuracak: bütün bu denemelerin yapıldığı bir şenlik alandır. Doğruluk, yaptığımız işten ne kadar sevinç duyduğumuzdadır; iyilik, yaptığımız gezinti ile benliğimizin ne kadar olgunlaştığındadır. Söz, işte böyle bir alanda çoğalır, böyle bir alanda gezmeye çıkar.

## 4

Edebiyat dergisi, baştan sona eğitici ve geliştirici bir çalışmadır. Bir terbiye, eğitim ve üretim biçimidir. Bir yaşama ve düşünme biçimidir. Edebiyat dergisi, edebiyat denilen insanî üretimi gerçekleştiren bir etkinlik alanıdır. Dün orada yetişen isimler, bugünün edebiyatçıları,

şairleri, romancıları, öykücüleri ve denemecileridir. Edebiyat dergileri, edebiyatın mutfağıdır. Edebiyat ürünleri orada pişer, orada demini alır, orada tatlanır ve olgunlaşır. Edebiyat dergisi, edebiyatın oluşumunda, gelişiminde ve kendisini sorgulayıp kendi üzerine düşünmesinde önemli işleve sahiptir. Her birisi bir ocaktır, bir yetişme yurdudur, bir okuldur. Gençler, hatta genç olmayanlar bile, ondan çok şey öğrenirler. Dergiler bir sanat anlayışını, bir politikayı dikte edici hale geldiklerinde, bir ideolojinin propaganda aracı olduklarında (ki böyleleri de vardır), özgür bir tutum olmaktan çıkarlar. Kendilerini belirli bir görüş ve bakış açısıyla sınırlandırdıklarında, bir talimatnameye dönüşüler, kendilerini izleyen gençlerin ruh ve zihin halleri üzerinde olumsuz etkiler bırakmaya başlarlar. Edebiyat dergisi, dikte edici uygulamaları, kendi sınırları dışında tutar. Edebiyat dergisi, ruhu ve zihni beslemeye yönelik bir çabadır. Onun yönü iyiye ve güzele doğrudur.

Görüleceği üzere, "edebiyat dergisi nedir?", sorusunu cevaplarken, farkında bile olmadan hep edebiyatın ve edebiyat eserinin özelliklerinden bahsettim. Edebiyat dergilerinin bilimsel dergilerden ayrıldığı noktaları yazayım derken, farkında bile olmadan edebiyat ve bilim arasındaki farkları yazmaya giriştim. Edebiyat dergisi ile magazin dergisi, edebiyat dergisi ile politika dergisi, edebiyat dergisi ile gazete arasındaki farkı yazayım derken edebiyatla gündelik söylemler arasındaki farkı anlatma eğilimi duydum. Artık edebiyatla edebiyat dergisi arsında bir ayrım yapmıyorum; buna gerek de yok. Şöyle düşünüyorum: Edebiyat dergisi, edebiyatın üretimidir, hatta edebiyatın kendisidir.